

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

Ὁ εὐρωπαϊκὸς καὶ ἀμερικανικὸς πολιτισμὸς, ὁ συνήθως λεγόμενος «Δυτικὸς» πολιτισμὸς, ἔχει ἕν βασικὸν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα, ποῦ τὸν διακρίνει ἀπὸ τὸν «Ἀνατολικὸν» λεγόμενον πολιτισμόν. Αὐτὸ τὸ γνώρισμα τοῦ Δυτικοῦ κόσμου ὠνόμασε ἕνας μεγάλος φιλόλογος τοῦ Harvard καὶ ἀείμνηστος διδάσκαλός μου εἰς τὸ Βερολῖνον, ὁ Werner Jaeger, «ἐλληνοκεντρικότητα». Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ Δυτικὸς κόσμος ἔχει πνευματικὸν κέντρον καὶ πολιτιστικὸν πυρῆνα τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἀντίληψιν περὶ ἀνθρώπου, μορφώσεως καὶ ζωῆς· ἐπειδὴ δὲ ἡ ἑλληνοκεντρικότης αὐτῆ τοῦ Δυτικοῦ κόσμου εἶναι διαρκὲς φαινόμενον ὄχι μόνον τοῦ συγχρόνου κόσμου ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν μετὰ τοὺς ἀρχαίους Ἑλλήνας ἐποχῶν, λαῶν καὶ ἀνθρώπων, εἶναι δηλαδὴ ὑπερ-χρονικὸν καὶ σχεδὸν οἰκουμενικὸν καὶ παγκόσμιον φαινόμενον, ὅλοι σχεδὸν οἱ μεγάλοι Εὐρωπαῖοι καὶ Ἀμερικανοὶ κλασσικοὶ φιλόλογοι, ἱστορικοὶ καὶ φιλόσοφοι ὁμιλοῦν διὰ τὴν πνευματικὴν παρουσίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων, κατ' ἐξοχὴν δὲ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Δυτικοῦ κόσμου. Παλαιότερον τὴν παρουσίαν αὐτὴν, αἰωνιότητα καὶ ὑπεριστορικότητα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος ὠνόμασαν τὸ «ἑλληνικὸν θαῦμα».

Σκοπὸς τῆς παρούσης μικρᾶς μελέτης εἶναι νὰ ἐρμηνεύσῃ καὶ νὰ δώσῃ τὸ νόημα καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῆς τῆς δυτικῆς ἑλληνοκεντρικότητος.

Μᾶς χρειάζονται πρῶτα — πρῶτα δύο κτυπητὰ παραδείγματα τῆς ἑλληνικῆς παρουσίας, πείθοντα, ὅτι ἡ ἀρχαία Ἑλλάς δὲν ἀπέθανε καὶ δὲν ἔσβησε μαζὶ μὲ τὴν ἱστορικὴν δύσιν της, ἀλλὰ ζῆ πάντοτε. Ἐνα πρῶτο παράδειγμα: τὸ ἀμερικανικὸν καὶ εὐρωπαϊκὸν λεξιλόγιον εἶναι φορτωμένον ἀπὸ λέξεις καὶ ὄρους ἀρχαίους ἑλληνικούς. Ἀ.χ. φιλοσοφία, πολιτική, λογική, ἠθική, φυσική, γεωγραφία, τέχνη, παιδεία, κόσμος, ιδέα, τεχνική, μουσική, ποίησις, ἔπος, λυρική, δρᾶμα, τραγωδία, κωμωδία, μαθηματικά, γραμματική, ρητορική, πλαστική, ἀρχιτεκτονική, θέατρον, σχολή.

Τὰ ἑλληνικὰ αὐτὰ γλωσσικὰ πλάσματα εἶναι σύμβολα καὶ κλειδιὰ ποῦ ἀνοί-

γουν ολοκλήρους κόσμους που κρύπτονται όπισω των. Είναι εικόνες πολιτισμοῦ, είναι μορφαι πνευματικότητος, κίνητρα τῆς σκέψεως και δείκται τῆς πορείας, που ὕψωσε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν και τὴν ὕλην εἰς τὴν θεωρίαν και τὴν ἐπιστήμην.

Ἐνα δεύτερον πρόχειρον παράδειγμα τῆς ἐλληνικῆς παρουσίας: τὰ ἀρχαῖα δράματα διδάσκονται — παριστάνονται ἀπὸ σκηνῆς — 2500 χρόνια τώρα και θὰ παίζωνται πάντοτε. Χιλιάδες Ἀμερικανῶν και Εὐρωπαίων τὰ παρακαλουθοῦν μὲ μεγάλην συγκίνησιν και ἐνδιαφέρον. Ἡ ἀρχαία λοιπὸν ἐλληνικὴ σκηνὴ ζῆ και σήμερον και συναγωνίζεται νικηφόρως τὸ σύγχρονον θέατρον, τὸ ὁποῖον πρῶτον διδάσκαλόν του εἶχε τὸ ἐλληνικὸν θέατρον. Δὲν ζῆ δὲ μόνον τὸ ἀρχαῖον ἐλληνικὸν θέατρον. Ζοῦν αἱ λέξεις και οἱ ὅροι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ζοῦν αἱ ἔνοιαι τῆς, αἱ γνωστικαὶ κατηγορίαι τῆς, οἱ Παρθενῶνες και οἱ ἄλλοι ναοί, τὰ θεάτρα και τὰ πλαστουργήματα τῆς κλασικῆς τέχνης, αἱ παροιμίαι τῆς, ἡ σκέψις, ἡ ἐπιστήμη τῆς, ἡ φιλοσοφία τῆς, ὅπως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ζωῆς.

Ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν σκηνὴν ἐπέρασαν και πρὸ τῶν Ἑλλήνων και μετὰ τοὺς Ἑλληνας διάφοροι λαοί, οἱ ὁποῖοι ἔσβησαν, ἐξηφανίσθησαν, δὲν ἀκούονται πλέον ἢ ἐλάχιστα ἀκούονται, φυτοζωοῦν.

Ὅμως ἡ Ἑλλάς ὑπάρχει ἐπὶ χιλιετηρίδας ὄχι ἀπλῶς ὡς πολιτικὴ κοινότης και κράτος, ἀλλὰ κυρίως και πρὸ πάντων ὡς παγκόσμιος πνευματικὴ παρουσία. Πῶς ἐξηγεῖται τὸ θαῦμα;

Τρεῖς ἀπαντήσεις ἐπιδέχεται αὐτὸ τὸ βασικὸν ἐρώτημα τῆς ὀμιλίας μου. Καὶ αἱ ἀπαντήσεις αὗται εἶναι αἱ ἐξῆς τρεῖς ἐρμηνεῖαι τῆς ἐλληνικῆς οὐσίας: ἡ βιολογικὴ ἐρμηνεία, ἡ ἱστορικὴ και ἡ ὑπεριστορικὴ κατανόησις.

Βιολογικῶς ἡ ἐλληνικὴ φυλετικὴ οὐσία εἶναι σύνθεσις δύο στοιχείων: προ-ἐλληνικῶν—μεσογειακῶν ἀφ' ἐνὸς και ἰνδοευρωπαϊκῶν—ἐλληνικῶν ἀφ' ἑτέρου. Τὸ ἰδιάζον ὅμως αὐτῆς τῆς φυλετικῆς συνθέσεως εἶναι, ὅτι αὕτη ἐπραγματοποιήθη μέσα εἰς πανεύμορφον φυσικὸν περιβάλλον τῆς ἐλληνικῆς χώρας και τῆς ἐλληνικῆς φύσεως: πλαστικότης τῶν βουνῶν, γραφικότης τῶν παραλίων, διαρκῆς ἐναλλαγὴ και ποικιλία τοῦ τοπίου, πλοῦτος ἀποχρώσεων, κρυσταλλινὴ διαύγεια τοῦ οὐρανοῦ, καθαρότης τοῦ ἐλληνικοῦ πόντου, φῶς, πολὺ φῶς ἐλληνικόν, ὄλα—ὄλα αὐτὰ ἦσαν τὸ λίκνον, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τοῦ Δημιουργοῦ ὁ Ἕλλην ἄνθρωπος, ὅστις παρέσχε τὴν πρωτοφανοῦς εὐρωστίας προσφορὰν του εἰς τὸν ἀνθρώπινον πολιτισμόν.

Ἄς προχωρήσωμεν τώρα εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐρμηνείαν τῆς ἐλληνικῆς αὐτῆς πολιτιστικῆς προσφορᾶς. Αὕτη συνοψίζεται εἰς τρεῖς ἐλληνικὰς — καθαρῶς ἐλληνικὰς — ἀνακαλύψεις: τὴν ἀνακάλυψιν τῆς μορφῆς τοῦ Ἀνθρώπου, τὴν δίδυμον δημιουργίαν Μύθου και Λόγου και τὴν σύλληψιν τῆς ἰδέας τῆς παιδείας. Ἡ μορφή Ἀνθρώπου, μὲ τὸν φωτοστέφανον τοῦ μύθου, τοῦ λόγου και τῆς παιδείας, ἰδοὺ τὸ μέγα εὔρημα τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ ἀνακάλυψις τῆς μορφῆς τοῦ ἀνθρώπου και ἡ σύλληψις τῆς ἰδέας «Ἀνθρώπου» εἶναι ἐν τεραστίας σπουδαιότητος ὀρόσημον εἰς τὴν τροχίαν τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορικῆς ζωῆς. Τὴν μορφήν τοῦ ἀνθρώπου ἐπλαστούργησαν οἱ Ἑλληνες

μέ τὸ πλαστικὸν βλέμμα των, ποῦ εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ συλλαμβάνῃ τὸ ἐν ἀπὸ τὰ πολλὰ, τὸ μορφικὸν σύνολον τῆς ἐνότητος ὑπὲρ τὸν πληθωρισμὸν τῶν λεπτομερειῶν τῆς πολλότητος. Οἱ Ἄνατολιῖται ἔβλεπον ἀπειρίαν ἀνθρώπων, δὲν εἶδον ὁμῶς τὸν ἕνα Ἄνθρωπον, τὴν ἔννοιαν «Ἄνθρωπος», τὴν μίαν μορφήν «Ἄνθρωπος». Αὐτὴν τὴν μίαν μορφήν τὴν ἀνεκάλυψε τὸ ἑλληνικὸν μάτι, ποῦ δὲν ἐγνώρισε ποτὲ τὴν χαίνωσιν. Καὶ τὴν ἀνακαλυφθεῖσαν μορφήν ἔστησαν οἱ Ἀρχαῖοι εἰς θρόνον περιφανῆ, δέσποιναν τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς, ἐνῶ δακτυλοδεικτοῦντες αὐτὴν ἔκραζον φωνῇ μεγάλη: «Ἴδε ὁ ἄνθρωπος!» Αὐτοῦ τοῦ Ἑλληνος πνευματικοῦ ἀνθρώπου ἡ ἀκτινοβολία φωτίζει ἔκτοτε τὸν κόσμον, ὅπως ὁ δαυλὸς τοῦ Προμηθέως ἐφώτισε κάποτε τοὺς σκοτεινοὺς τρωγλοδύτας.

Παρά ταῦτα πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐπλάσθη ὑπ' αὐτῶν τέλειος. Δηλαδή ἡ ἑλληνικὴ μορφή τοῦ ἀνθρώπου εἶχεν ἕνα κενόν. Τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κenoῦ τούτου καὶ τὴν τελείωσιν τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς ἐπεφύλαξεν ὁ Δημιουργὸς εἰς τὸ κήρυγμα καὶ τὸν λόγον τοῦ Ἰησοῦ, ὅστις εἰς τὸν φωτοστέφανον τῆς ἑλληνικῆς μορφῆς τοῦ ἀνθρώπου προσέθηκε δύο ἀσυλλήπτου κάλλους καὶ ἀξίας ἀδάμαντας, τὰς ἰδέας τοῦ πλησίον καὶ τῆς ἀγάπης, τοῦ ἀδελφοῦ — ἀνθρώπου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς θυσίας, τοῦ «λύτρου ἀντὶ πολλῶν» ἀφ' ἑτέρου. Εἰς τὴν ἐντελῆ διακόσμησην καὶ τελείωσιν ταύτην τοῦ Ἀνθρώπου διὰ τοῦ χριστιανικοῦ λόγου εὗρεν ἡ ἑλληνικὴ ἀνακάλυψις τὴν παγκοσμίου σημασίας ἀνθρωπολογικὴν ἀποκορύφωσιν τῆς.

Συνεχίζομεν τὴν ἱστορικὴν ἐρμηνείαν τῆς παρουσίας τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν ἐποχὴν μας. Εἰς δύο ἱστορικοὺς λόγους στηρίζεται ἡ ἐπιβίωσις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ἡ εἰσδυσίς αὐτοῦ εἰς τὰς μεταγενεστέρας ἐποχάς, λαοὺς καὶ ἀνθρώπους. Ὁ ἕνας λόγος εἶναι ἡ διασπορὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀποικισμῶν καὶ ὁ δευτέρος ἡ ἐξάπλωσις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸν τότε γνωστὸν κόσμον διὰ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς δημιουργίας ἐξωελλαδικῶν κέντρων ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Αὐτὴ ἡ ἐξοδος τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ τὰ χρονικὰ ὅρια τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς καὶ ἡ εἰσδυσίς ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ πολιτισμοῦ εἰς ἄλλας χώρας, ἄλλους λαοὺς καὶ ἐποχάς ἔφερον εἰς μίαν πολιτιστικὴν ἀναμέτρησιν τοὺς Ἑλληνας μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς καὶ τὰς μεταγενεστέρας αὐτῶν ἐποχάς. Ἡ ἱστορία διδάσκει, ὅτι εἰς τὴν ἀναμέτρησιν αὐτὴν ἐπεκράτησε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ ἐπεβλήθη. Ἀλλὰ διὰ τί ἐπεβλήθη;

Τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο παρέχει ἡ κατανόησις τοῦ φαινομένου τῆς ἑλληνικῆς ὑπερἱστορικότητος, δηλαδή ἡ ἐρμηνεία τοῦ γεγονότος τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς μεταγενεστέρας ἐποχάς καὶ λαοὺς, μὲ ἄλλας λέξεις ἢ ἐξήγησις τῆς ἑλληνικῆς πολιτιστικῆς διαρκείας.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἀπησχολήθησαν μὲ τὰς λεπτομερείας καὶ τὰς ἀσημάντους πλευρὰς καὶ μορφὰς τῆς ζωῆς, μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς ἐμπειρικῆς γνώσεως, τὰ πρακτικὰ θέματα, καὶ ἐν γένει τὰς πραγματοποιήσεις τῆς ἀξίας τοῦ χρησίμου καὶ τοῦ ὠφελίμου εἰς τὴν ζωὴν. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐστράφη ἀρχῆθεν πρὸς θεμελιώδη, γενικὰ καὶ αἰωνίως ἀνθρώπινα προβλήματα τῆς ζωῆς. Οἱ Ἕλληνες ὑψώ-

θησαν πέραν τῆς ἐμπειρίας, τῆς πρακτικότητος καὶ τοῦ ἐπαγγελματισμοῦ, πού ἀπησχόλουν τοὺς Ἀνατολίτας, ὑψώθησαν, λέγω, εἰς τὴν θεωρίαν, ἐζήτησαν καὶ ἀνεκάλυψαν τὸν Λόγον, ἀφοῦ προηγουμένως ἐγεννήθη ὁ βαθύτατος θαυμασμός των διὰ τὰ μεγάλα μυστικά τῆς φύσεως, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Μὲ τὸν Λόγον ὁδηγὸν εὔρον τοὺς νόμους τῶν πνευματικῶν μορφῶν : τοὺς νόμους τῆς γλώσσης, τοῦ ὕφους, τῶν ἀριθμῶν, τῆς ἐπιφανείας, τοῦ χώρου, τοῦ χρόνου καὶ τὰς κατηγορίας τῆς λογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς σκέψεως. Μὲ αὐτὰς τὰς λογικὰς κατηγορίας καὶ αὐτὰ τὰ γνωστικὰ μέσα ἐργάζεται ἕκτοτε ἡ θεωρητικὴ σκέψις τῶν ἀνθρώπων. Ἀνεκάλυψαν τὰς θεμελιώδεις μορφὰς τοῦ καλοῦ καὶ τὰς εὐγενεστεράς ἀξίας τῆς ζωῆς καὶ τὰς ἐνεσάρκωσαν εἰς τὰ κλασσικὰ ἔργα τοῦ λόγου καὶ τῆς τέχνης των. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Ἕλληνες ἀνεκάλυψαν καὶ καθιέρωσαν τὴν πνευματικότητα καὶ τὸν θεωρητικὸν βίον, ὁ ὁποῖος κατὰ τοῦτο διαφέρει τοῦ πρακτικοῦ καὶ χρησιμοθηρικοῦ βίου, ὅτι ἔχει μέσα του δύναμιν ἐπιβιώσεως ὑπερατομικῆς καὶ ὑπερχρονικῆς διαρκείας, ἡ ὁποία ἀναγκάζει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἰδίως δὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἑλληνοκεντρικοῦ κύκλου, νὰ ἀρχίζουν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, τὸ πρῶτον σχολεῖον πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ θεωρητικοὶ καὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, ὄχι μόνον τοῦ δυτικοῦ, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος κόσμου, ἀρχίζουν τὸ θεωρητικὸν ἔργον των ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ὅπως ὁ μαθητὴς ἀρχίζει τὴν μόρφωσίν του ἀπὸ τὸ στοιχειῶδες σχολεῖον. Καὶ ὄχι μόνον ἀρχίζουν, ἀλλὰ καὶ κινοῦνται μὲ τὴν ἑλληνικὴν μέθοδον ἐρεύνης καὶ ζητήσεως τῆς ἀληθείας, πορεύονται πρὸς τὴν ἐπιστήμην ὑπὸ ἑλληνικὸν δείκτην ὁδηγήσεως.

Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δὲν ἐγκαινιάσθη καὶ καθιερώθη μόνον ἡ πνευματικότης καὶ ἡ ἀνθρωπιὰ τοῦ θεωρητικοῦ βίου καὶ τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Πέραν τούτου ἐστερεώθη ἐσαεὶ ἡ διάρκειά των. Διότι οἱ Ἕλληνες δὲν ὑπῆρξαν μόνον ἐφευρέται, ἀλλὰ καὶ διδάσκαλοι τῆς πνευματικότητος, τοῦ θεωρητικοῦ βίου καὶ τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ ἀρχαῖος κλασσικὸς πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων κυριαρχεῖται ἀπὸ μίαν κεντρικὴν ἰδέαν, τὴν ἰδέαν τῆς παιδείας. Πολιτισμὸς καὶ παιδεία κατὰ τοὺς Ἕλληνας ταυτίζονται. Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία δὲν εἶναι στατικὸν σύστημα καὶ οἰκοδόμημα γνώσεων. Εἶναι δυναμικὴ ἐντελέχεια, κινουσα ὄχι εἰς μίμησιν τῶν ἑλληνικῶν προτύπων, ἀλλὰ εἰς νέαν πνευματικὴν καὶ πολιτιστικὴν δημιουργίαν τῇ βοθηθείᾳ τῆς ἑλληνικῆς.

Εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ πολιτισμοῦ τὸ φαινόμενον ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦντος ἢ παιδεύοντος ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ λέγεται «ἀνθρωπισμός».

Κάθε πολιτιστικὴ ἀναγέννησις τῆς Δύσεως ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Ῥωμαίων ἕως σήμερον δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα νέον ξεκίνημα καὶ μία νέα ἐξόρμησις τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰ ἔμπροσ, μὲ τὸν ἴδιον πάντοτε, ἤδη ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους, δοκιμασμένον ὁδηγόν, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν τῆς Κλασσικῆς Ἑλλάδος. Μὲ ἄλλας λέξεις τὸ φαινόμενον αὐτὸ θὰ τὸ ἔλεγα ἓνα νέον ἀκόννημα τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως ἐπάνω εἰς τὸ τετράγωνον μυαλὸ τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ συνεχὴς αὐτῇ ἐπιστροφή εἰς τοὺς Ἕλληνας καθ' ὅλας τὰς πολιτιστικὰς Ἀναγεννήσεις, αὐτὴ ἡ συνεχὴς ἀνανέωσις τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Δύσεως μὲ

τάς δυναμωτικὰς ἐνέσεις ἀρχαίας ἑλληνικῆς πνευματικότητος ἔχει τὴν ὑπεριστορικὴν τῆς ἐξήγησιν εἰς τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν τῶν πνευματικῶν ἐν γένει φαινομένων καὶ τῶν θεωρητικῶν προβλημάτων. Τὰ θέματα καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἀφρημένης θεωρίας, εἰς οἵανδήποτε στιγμήν καὶ ἀπὸ ὁποιοῦνδήποτε στοχαστῆν, δὲν ἀντιμετωπίζονται παρὰ μόνον, ὅταν τὰ καταπιασθῆ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἀπὸ τὴν πρώτην—πρώτην τοποθέτησιν καὶ προβολήν των, ἀπὸ τὴν ἀρχήν, τὸ «initium» ἢ «exordium» καὶ ταυτοχρόνως τὸ «principium», τὴν μεθοδικότητα τῆς ἐρεύνης των. "Ὅλοι οἱ λαοὶ τοῦ Δυτικοῦ κόσμου συμφιλοσοφοῦν ἀνέκαθεν καὶ τώρα καὶ πάντοτε μὲ τοὺς Ἀρχαίους. Εἰς τὴν πολιτικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Πλάτωνος φοιτοῦν καὶ σήμερον καὶ πάντοτε ὅλοι οἱ πολιτικοὶ τοῦ κόσμου, διὰ τὰ πάρουν γραμμὴν πλεύσεως καὶ δείκτην πορείας εἰς τὰς πολιτικὰς κινήσεις των.

"Ἐγινε, πιστεύω, σαφὲς μὲ ὅσα ἐλέχθησαν, ὅτι τοὺς λαοὺς τοῦ Δυτικοῦ κόσμου δὲν συνέχουν μόνον αἱ πολιτικαὶ συνεργασίαι καὶ συμμαχίαι, αἱ οἰκονομικαὶ συμβάσεις καὶ αἱ τουριστικαὶ σχέσεις, ἀλλὰ πέραν τούτων τὴν πνευματικὴν των κοινότητα καὶ ἐνότητα ἀπεργάζονται οἱ κοινοὶ ἠθικοὶ δεσμοὶ καὶ ἡ κοινὴ πνευματικὴ προέλευσις. Τὴν ἠθικὴν ἐνότητα τῆς Δύσεως ἀπεργάζεται ὁ χριστιανικὸς λόγος, τὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἐνότητα χαλυβδώνει ἡ διαρκῶς ἀναρριπιζομένη συνείδησις τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἀξιῶν, ποὺ ἐκληρονόμησαν ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα καὶ ἐπιτελοῦν ταυτοχρόνως δύο ἔργα : τὴν συντήρησιν τῆς παραδόσεως καὶ τῆς πνευματικῆς ὁμοιογενείας ἀφ' ἐνὸς καὶ τὴν πρὸς νέαν δημιουργίαν κίνησιν ἀφ' ἑτέρου. "Ὅπως ἡ διάρκεια τοῦ χριστιανικοῦ λόγου ἀνανεώνει καὶ κρατύνει τὴν ἠθικὴν οὐσίαν τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, ἔτσι καὶ ὁ ἑλληνικὸς λόγος μὲ τὰ πάντοτε ἡχηρὰ καὶ τὰ πάντοτε ζωντανὰ μηνύματά του χαλυβδώνει τὴν συνείδησιν τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἐνότητος τοῦ Δυτικοῦ κόσμου.